

Raif Dizdarević, *Sudbonosni podvig Jugoslavije: Podsjećanje na istorijsko NE staljinizmu – događaj koji je opredijelio budućnost Jugoslavije*. Sarajevo: Udruženje za modernu historiju, 2018, 229.

Autor knjige Raif Dizdarević "Sudbonosni podvig Jugoslavije: Podsjećanje na istorijsko NE staljinizmu – događaj koji je opredijelio budućnost Jugoslavije" dugogodišnji je i istaknuti političar u periodu poslije Drugog svjetskog rata. Rođen je 9. decembra 1926. godine u Foči. Svoju diplomatsku službu započeo je 1951. godine kao sekretar i otpravnik poslova Ambasade FNRJ u Bugarskoj. Na toj poziciji ostao je do 1954. godine, da bi 1956. godine postao prvi sekretar Ambasade SFRJ u SSSR-u. Nakon toga postaje savjetnik u Ambasadi u Pragu od 1963. do 1967. godine. Osim rada

i iskustva koje je stekao kao uposlenik različitih ambasada Jugoslavije, Raif Dizdarević je obnašao funkciju pomoćnika saveznog sekretara za inostrane poslove SFRJ, bio je i sekretar i član Predsjedništva Vijeća Saveza sindikata Jugoslavije, predsjednik Vijeća Saveza sindikata Bosne i Hercegovine te je na vrhuncu postao i predsjednik predsjedništva SFRJ od 1988. do 1989. godine. Kao jedan od aktera ovih događaja, Raif Dizdarević je imao iskustvo iz prve ruke i time je i sam mogao da ponudi svoje viđenje ovih događaja.

Knjiga je objavljena 2018. godine, a izdavač je Udruženje za

modernu historiju Sarajevo. Glavni i odgovorni urednik je prof. dr. Husnija Kamberović. Recenzenti su prof. dr. Husnija Kamberović, Emir Habul i Maja Gasal-Vražalica.

Ova knjiga je podijeljena u devetnaest poglavlja i skoro stotinu potpoglavlja. Autor koristi potpoglavlja kao komentare i određeni sažetak poglavlja koje predstoji. Primjetno je da je knjiga sadržajno podijeljena na period Staljina i staljinizma, period nakon Staljina i neostaljinizam te period Mihaila Gorbačova i promjene u SSSR-u. Autor je za ove različite periode koristio i različitu literaturu i izvore. Tako je za period Staljina od izvora koristio memoare Edvarda Kardelja, biografiju Josipa Broza Tita napisanu od strane Vladimira Dedijera i određene dokumente, a od literature je koristio djela Branke Petranovića, Čedomira Štrpca i Momčila Zečevića. U drugom periodu, tj. periodu neostaljinizma, dominantno koristi memoare Veljka Mićinovića, a u određenoj mjeri autor se i sam prisjeća tih događaja i na osnovu svojih sjećanja iznosi određene podatke. Za period Mihaila Gorbačova autor

koristi isključivo svoje tadašnje bilješke, kao i svoja sjećanja. Zbog dominantnog oslanjanja na primarne izvore kao što su memoari i dokumenti u ovom djelu, česti su citati iz izvora i njihova interpretacija od strane autora.

Autor započinje knjigu uvodnim napomenama, koje u suštini predstavljaju skraćeni historijski pregled odnosa između Jugoslavije i SSSR-a od Drugog svjetskog rata pa do perioda vlasti Mihaila Gorbačova. Nakon uvodnih napomena autor piše o periodu Drugog svjetskog rata i počecima sukoba između Staljina i Tita. Navodi kako je i u toku Drugog svjetskog rata već bilo došlo do sukobljavanja interesa SSSR-a i Jugoslavije. Glavne rasprave bile su vođene oko neslijeđenja uputa Staljina od strane Tita i partizana, kao i kako autor navodi konstantnog uplitanja Staljina u vođenje otpora, bez ikakve konkretne podrške. Nakon završetka rata došlo je do razvoja relativno dobrih odnosa između ove dvije zemlje. Tako je do 1948. godine veliki broj jugoslavenskih diplomata posjetio SSSR, a među njima je bio i sam Tito, koji je u tri navrata posjećivao

Staljina. Ovo stanje je potrajalo sve do 1948. godine i Prve rezolucije Informbiroa u Bukureštu. Nakon ove rezolucije došlo je do zaoštavanja odnosa između Tita i Staljina, kada je politički vrh Jugoslavije sa Titom na čelu odlučio da neće popustiti Staljinu i da će se suprotstaviti njegovoj težnji za hegemonijom nad ostatkom socijalističkih i komunističkih država. Takvi postupci su naljutili Staljina koji je odlučio da izoluje Jugoslaviju te je ekonomski i politički počne sputavati u razvitku i oporavku nakon Drugog svjetskog rata. Kako autor navodi, to nije spriječilo Jugoslaviju da se u određenoj mjeri oporavi i započne privredni rast.

Takvo stanje je potrajalo sve do 1953. godine i smrti Staljina. Nakon njega na vlast dolazi Nikita Hruščov, koji je u malo više od jedne decenije više puta prelazio iz krajnosti u krajnost. U jednom trenutku je bio prijateljski nastrojen naspram Tita i Jugoslavije, dok je u drugom trenutku znao u potpunosti prekinuti bilo kakav odnos sa Jugoslavijom. Autor za ovaj period kaže da je odnos bio "toplo-hladno", tj. da je politika

SSSR-a bila neujednačena i da se nikada nije znalo kako će biti nastrojen Hruščov. Nakon pogubljenja dugogodišnjeg šefa NKVD-a Lavrentija Berije 1953. godine politički vrh Jugoslavije je smatrao da će doći do promjene u međusobnim odnosima između Jugoslavije i SSSR-a. Nakratko je i došlo do poboljšanja kada je Hruščov na XX kongresu KP SS, održanom u februaru 1956. godine, kritikovao Staljina i njegov kult ličnosti. Osim toga, Hruščov je zajedno sa velikom delegacijom došao u Beograd 26. maja 1955. godine da ponudi ruku pomirenja. Hruščov i Tito su tada potpisali Beogradsku deklaraciju, da bi u junu potpisali drugu deklaraciju u Moskvi. Svi su smatrali da će doći do smirivanja tenzija i postepenog približavanja, naročito nakon što se "legendarni" maršal Žukov počeo zalagati za poboljšanje odnosa. Do toga nije došlo zbog unutrašnjih problema u SSSR-u, kao i problema u Istočnom bloku, konkretno zbog ustanka u Mađarskoj i ustanka radnika u Poznanju u Poljskoj 1956. godine. Ova dva ustanka završena su krvoprolićem i zbog toga su Tito i

KPJ javno osudili ovaj čin, kojim se SSSR vratio u period Staljinove strahovlade. U knjizi je posvećena posebna pažnja odnosu Hruščova i drugih sovjetskih političara prema jugoslavenskoj štampi. Autor često spominje kako je Hruščov negativno komentarisao pojedine objave o odnosima i stanju u SSSR-u. Osim što je Hruščov bio kritikovan od strane Jugoslavije i drugih sila, on je također bio na udaru kritika i od strane vrha KP SS. Nezadovoljstvo Hruščovim toliko je poraslo da su dugogodišnji političari i dominantne figure u komunističkoj partiji odlučili da izvrše puč, ali nisu uspjeli. Vođe tog puča bili su Molotov, Malenkov, Kaganovič i Šepilov. Glavni razlog što puč nije uspio jest to što je Žukov stao na stranu Hruščova. U daljem tekstu autor navodi kakvo je stanje bilo u odnosima SSSR-a naspram drugih država, posebno njihov odnos sa NR Kinom. Osim toga osvrće se na uklanjanje Žukova sa svih političkih i partijskih pozicija, što je za autora bio veliki udar, jer je smatrao da je Žukov bio veliki prijatelj Jugoslavije. Osim odnosa sa drugim državama, u ovom dijelu

autor manje spominje stanje u Jugoslaviji, a više piše o stanju u SSSR-u i promjenama na vlasti, jer 1964. godine dolazi do smjene Nikite Hruščova i dolaska Leonida Brežnjeva na vlast. Ovu promjenu autor karakteriše kao veoma negativan nazadak u politici SSSR-a koji dovodi do još većeg antagonizma između Jugoslavije i SSSR-a. Autor je manje pažnje posvetio Brežnjev, nego Hruščovu, iako je Brežnjev duže ostao na vlasti i vodio agresivniju vanjsku politiku.

Knjigu autor završava cjelinom koja je posvećena promjenama u SSSR-u nakon 1984. godine i osobama koje su bile zaslužne za te promjene. Konkretno piše o Mihailu Gorbačovu i Eduardu Ševardnadzeu. Autor navodi kako je bio iznenađen novom politikom SSSR-a i čak šokiran, jer iz ličnog iskustva, nikada do tada nije osjećao bilo kakvo prijateljstvo sa diplomatama iz SSSR-a, već samo suparništvo i nelagodu u njihovom prisustvu. Tome je došao kraj i odnos između autora i političara iz SSSR-a postao je krajnje prijateljski. Autor se posebno sprijateljio sa ministrom vanjskih poslova

Eduardom Ševardnadzeom i u par navrata se prisjeća razgovora koje su vodili i kako je tadašnji vrh SSSR-a bio otvoren za saradnju.

Autor je pored teksta u knjigu inkorporirao i na desetine fotografija, koje su većim dijelom nastale pri posjetama različitih delegacija. Na kraju knjige se nalazi lista skraćénica, biografija autora i prilog knjizi. Taj prilog se sastoji od jugoslavensko-sovjetske Deklaracije o međusobnim i međunarodnim odnosima usvojene na kraju posjete Mihaila Gorbačova SFR Jugoslaviji 18. marta 1988. godine.

Na osnovu svega izrečenog, Raif Dizdarević, iako nije historičar, poprilično je na zadovoljavajući način uspio da predstavi historijsku podlogu i odnose između Jugoslavije i SSSR-a od kraja Drugog svjetskog rata pa do konca osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Treba napomenuti da je zbog

autorove uloge u ovim historijskim događajima njegovo viđenje u određenim segmentima prožeto nostalgичnim gledanjem na prošlost. Upravo zbog toga u jednom trenutku dolazi do promjene načina pisanja, i to u trenutku kada autor prestaje da koristi izvore i počinje pisati na osnovu svojih bilješki i sjećanja. Zbog toga se može reći da je ovo djelo ujedno i historijsko djelo, ali i jedna vrsta autorovog memoara. Kao što je već spomenuto, autor nije historičar, pa zbog toga ni naučni aparat nije naročito razvijen. Literatura koja je korištena većinom je iz perioda Jugoslavije, stvarana pod uticajem vlasti. Nastojao je kroz cijelu knjigu da se drži glavnog zadatka, a to su odnosi Jugoslavije i SSSR-a nakon 1948. godine. Knjiga je pisana lijepim narativnim stilom i dostupna je stručnoj i široj javnosti.

Omer Merzić